

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра цивільного, господарського та екологічного права

Вибіркова навчальна дисципліна:
Інвестиційне право

Тема 5.

Державне регулювання інвестиційної діяльності

професор кафедри ЦГЕП

Лектор:

доктор юридичних наук, професор Чабаненко М.М.

Розробники: Чабаненко М.М.

Для студентів напрямів підготовки:

Доступне для завантаження на сайті кафедри:

для магістрів спеціальності 081 «Право»

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=6875>

План

1. Державне регулювання інвестиційної діяльності.
2. Гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності і захист інвестицій.
3. Інвестиційний договір.

Література:

1. Мілаш В. С. Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів / В. С. Мілаш. 7-ме вид., змін. – Харків : Право, 2021. 402 с.
2. Господарське право : навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання) / Подцерковний О. П., Добровольська В. В., Зятіна Д. В., Будурова Г. М. Одеса, 2021. 166 с. URL: Господарське право (Загальна частина) : підручник / за ред. В.С. Щербини, В. В. Рєзнікової. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 588 с.
3. Інвестиційне право : навч. посіб. у схемах і табл. / Л. В. Крупа. – Харків : Право, 2021. – 58 с.
4. Конспект лекцій «інвестиційне право» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПІ «Менеджмент» спеціальності 073 «Менеджмент» денної форми здобуття вищої освіти. Миколаїв. 2022. 83 с.
5. Лактіонова О. А. Навчальний посібник з дисципліни «Інвестування» / О. А. Лактіонова. Донецький національний університет імені Василя Стуса – Вінниця: «» 2019. 256 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ. Відомості Верховної Ради. 1991. № 47. ст.646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
9. Про режим іноземного інвестування. Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Відомості Верховної Ради. 1996. № 19. ст.80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про затвердження Порядку ведення реєстру інвестиційних проектів із значними інвестиціями та переліку відомостей, що вносяться до реєстру інвестиційних проектів із значними інвестиціями. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 805. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2021-%D0%BF#Text>

ВСТУП

Розміщення інвестицій у будь-яких об'єктах, крім тих, інвестування в які заборонено або обмежено законодавством, визнається невід'ємним правом інвестора і охороняється законом. Інвестор самостійно визначає цілі, напрями, види й обсяги інвестицій, залучає для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і торгів.

За рішенням інвестора права володіння, користування і розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам та юридичним особам у порядку, встановленому законом. Взаємовідносини при такій передачі прав регулюються ними самостійно на основі договорів.

Суб'єкти інвестиційної діяльності зобов'язані:

1. Виконувати вимоги державних органів і посадових осіб, що пред'являються в межах їх компетенції.
2. Подавати в установленому порядку бухгалтерську і статистичну звітність;
3. Не допускати недобросовісної конкуренції і виконувати вимоги законодавства про захист економічної конкуренції;
4. Сплачувати податки, збори (обов'язкові платежі) в розмірах та у порядку, визначених законами України. Для проведення господарської діяльності, яка підлягає ліцензуванню, учасники інвестиційної діяльності повинні одержати відповідну ліцензію, що видається в порядку, встановленому законодавством. Основним правовим документом, який регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є договір (угода) або проспект цінних паперів (рішення про емісію цінних паперів). Укладення договорів, вибір партнерів, визначення зобов'язань, будь-яких інших умов господарських взаємовідносин, що не суперечать законодавству України, є виключною компетенцією суб'єктів інвестиційної діяльності.

Інвесторами, відповідно до положень чинного законодавства України, можуть бути фізичні, юридичні особи, держави, а також міжнародні урядові й неурядові організації та інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до умов законодавства України. Залежно від походження інвестицій та суб'єкта, який здійснює інвестиційну діяльність, інвестиції бувають іноземними (зовнішніми) та вітчизняними (внутрішніми), при цьому основною ознакою, що виділяє законодавець, є іноземне походження не коштів, а інвестора.

Відповідно до ст.11 Закону України «Про інвестиційну діяльність» державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячи з цілей та показників економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності.

Форми державного регулювання інвестиційної діяльності: Державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів Напрями інвестиційної діяльності, за якими надається державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів, визначаються стратегічними або програмними документами, затвердженими в установленому законодавством порядку.

Державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів надається шляхом:

- співфінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного бюджету;
- надання відповідно до законодавства для реалізації інвестиційних проектів державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання;
- кредитування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів;
- повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів.

До органів державної влади загальної компетенції у сфері регулювання інвестиційної діяльності належать:

1) Верховна Рада України (Правовий статус Верховної Ради України в галузі регулювання інвестиційної діяльності оснований на положеннях Конституції України, Бюджетного й Податкового кодексів України. Верховна Рада України реалізовує свої повноваження шляхом прийняття законодавства, яке стосується державного бюджету й бюджетної системи України; системи оподаткування та митних платежів, які сплачують суб'єкти інвестиційної діяльності; засад функціонування фінансового, грошового, кредитного, інвестиційного тощо ринків; статусу національної валюти, іноземної валюти на території України; порядку випуску й обігу державних цінних паперів. Регламентовані у вищенаведених та інших нормативно-правових актах повноваження у сфері контролю за інвестиційною діяльністю Верховна Рада України реалізує самостійно або через створювані комітети й тимчасові спеціальні комісії);

2) Президент України (Повноваження Президента України у сфері регулювання інвестиційної діяльності регламентовані ст. 106 Конституції України, відповідно до норм якої президент створює в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі й інші допоміжні органи та служби; підписує закони, прийняті Верховною Радою України (Закон України «Про Державний бюджет України», Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України); має право накласти вето на прийняті Верховною Радою України закони з поверненням їх на повторний розгляд Верховній Раді України. Дефакто вплив президента на стан інвестиційної діяльності в Україні реалізується шляхом створення норм, які містяться в указах і розпорядженнях, завдяки утворенню, реорганізації й ліквідації за поданням прем'єр-міністра, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також через відповідні кадрові призначення);

3) Кабінет Міністрів України (Кабінет Міністрів України, згідно з Конституцією України та Законом України «Про Кабінет Міністрів України», забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної й податкової політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки й культури, охорони природи, екологічної безпеки та природокористування; розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального й культурного розвитку України; розробляє проект закону про Державний бюджет України та забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання);

4) місцеві державні адміністрації (місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, відповідного до законодавчо визначеної компетенції здійснюють виконання програм у сфері економічної безпеки та залучення інвестицій на регіональному рівні, розвиток інвестиційної діяльності на рівні регіону, поліпшення інвестиційного клімату, підготовку інформаційних матеріалів щодо стану інвестиційної діяльності у регіоні, пріоритетних напрямів для інвестування (інвестиційний паспорт регіону). До компетенції місцевих державних адміністрацій також належить підготовка пропозицій та інформування вищих органів виконавчої влади про пропозиції щодо залучення іноземних інвесторів та розвитку економічного потенціалу відповідної території).

5) органи місцевого самоврядування.

До органів державної влади спеціальної компетенції у сфері регулювання інвестиційної діяльності належать:

1) Рахункова палата України;

2) Міністерство фінансів України;

3) Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики економічного, соціального розвитку і торгівлі, державну промислову політику, державну зовнішньоекономічну політику, державну інвестиційну політику, здійснює управління об'єктами державної форми власності, розвитку підприємництва. У структурі Міністерства діє Департамент залучення інвестицій Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. Даний Департамент є самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства. Основними завданнями Департаменту є підготовка пропозицій щодо: забезпечення формування та реалізації державної інвестиційної політики, політики у сфері державноприватного партнерства, створення та функціонування індустріальних парків, а також інноваційної діяльності як складової частини інвестиційної діяльності. Департамент є спеціальним структурним підрозділом у структурі Мінекономрозвитку України, який забезпечує державну політику у сфері залучення інвестицій у державний сектор економіки, розроблення відповідних нормативно-правових актів, що безпосередньо впливають на стан та тенденції розвитку інвестиційної діяльності у державі, а також на інвестиційний клімат).

4) Державна казначейська служба України;

5) Державна аудиторська служба України;

6) Аудиторська палата України;

7) Антимонопольний комітет (є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель).

Варто зазначити, що наразі відсутній єдиний орган, наділений компетенцією у сфері надання дозволів на залучення інвестицій, контролю за залученням та ефективним використанням іноземних інвестицій, так само як і відсутній визначений перелік об'єктів інвестування чи галузі, інвестування в які обмежено чи заборонено.

Також відсутній порядок відкликання іноземних інвестицій у разі, якщо дії інвестора становлять загрозу національним інтересам держави. Консультативно-дорадчі органи Відбір інвестиційних проектів, для реалізації яких надається державна підтримка, здійснюється на конкурсній основі з урахуванням результатів державної експертизи, проведеної відповідно до статті 15 Закону «Про інвестиційну діяльність».

Перелік документів, що подаються для такого відбору, а також порядок та критерії відбору встановлюються Кабінетом Міністрів України для кожного напряму, за яким надається державна підтримка для реалізації відповідних інвестиційних проектів.

Органи, які проводять конкурсний відбір інвестиційних проектів (крім інвестиційних проектів, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку), подають центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку, інформацію про відібрані інвестиційні проекти за затвердженою ним формою.

Інформація про відібрані державні інвестиційні проекти та інвестиційні проекти, для реалізації яких надається державна підтримка, вноситься до Державного реєстру інвестиційних проектів, ведення якого здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Інформація щодо інвестиційних проектів оприлюднюється шляхом розміщення витягу з Державного реєстру інвестиційних проектів на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, на підставі поданих суб'єктами інвестиційної діяльності звітів про стан (результати) реалізації інвестиційного проекту, для реалізації якого надано державну підтримку, і даних Державного реєстру інвестиційних проектів забезпечує здійснення моніторингу та проведення аналізу ефективності державної підтримки для реалізації інвестиційних проектів та використання державних капітальних вкладень у встановленому ним порядку.

Результати такого моніторингу та аналізу використовуються органами виконавчої влади під час складання проекту Державного бюджету України на наступний рік, а також для формування пропозицій до Державного бюджету України на наступні бюджетні періоди щодо видатків, спрямованих на державну підтримку для реалізації інвестиційних проектів. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, забезпечує збереження ним конфіденційної інформації, пов'язаної з інвестиційними проектами

Державна експертиза інвестиційних проектів:

Обов'язковій державній експертизі підлягають інвестиційні проекти, що реалізуються із залученням бюджетних коштів, коштів державних підприємств, установ та організацій, а також за рахунок кредитів, наданих під державні гарантії, інших форм державної підтримки для реалізації інвестиційних проектів, передбачених цим Законом, крім інвестиційних проектів, що здійснюються на умовах державно-приватного партнерства, у тому числі у формі концесії, та об'єктів будівництва, що споруджуються (реконструюються) із залученням коштів Фонду енергоефективності, та крім інвестиційних проектів із значними інвестиціями, що реалізуються відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями».

Державна експертиза інвестиційних проектів проводиться в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, крім інвестиційних проектів, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку. Інвестиційні проекти, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають розгляду відповідно до бюджетного законодавства. Державна експертиза інвестиційних проектів повинна враховувати оцінку економічної ефективності.

Ціноутворення в інвестиційній діяльності

Вартість продукції, робіт і послуг у процесі інвестиційної діяльності визначається за вільними цінами і тарифами, в тому числі за підсумками конкурсів (торгів), а у випадках, передбачених законодавчими актами, за державними фіксованими та регульованими цінами і тарифами. Вартість будівництва визначається на підставі затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері будівництва, містобудування та архітектури, кошторисних норм і нормативів з ціноутворення у будівництві, які є обов'язковими під час здійснення будівництва об'єктів із залученням бюджетних коштів, коштів державних і комунальних підприємств, установ та організацій, кредитів, наданих під державні гарантії.

Іноземне інвестування:

Особливою формою здійснення іноземного інвестування є концесійні договори. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про режим іноземного інвестування» надання іноземним інвесторам права на проведення господарської діяльності, пов'язаної з використанням об'єктів, що перебувають у державній власності і передаються у концесію, відбувається на підставі відповідного законодавства України шляхом укладення концесійного договору. Варто зауважити, що такі договори (контракти) підлягають обов'язковій державній реєстрації, яку здійснює Міністерство економічного розвитку та торгівлі України та уповноважені ним органи. Таким чином, можливість державного регулювання інвестиційної діяльності на пряму пов'язана з наявністю частки державного майна в об'єктах інвестування.

2. Гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності і захист інвестицій

Держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору. Державні органи та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб. У разі прийняття державними або іншими органами актів, що порушують права інвесторів і учасників інвестиційної діяльності, збитки, завдані суб'єктам інвестиційної діяльності, підлягають відшкодуванню у повному обсязі цими органами. Спори про відшкодування збитків розв'язуються судом.

Захист інвестицій:

1. Захист інвестицій - це комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілі внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій. Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій.

З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій. Державні гарантії захисту інвестицій - це система правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансовогосподарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій.

2. Інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути застосовані заходи, тотожні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності. Порядок відшкодування збитків інвестору визначається в зазначених актах. Внесені або придбані інвесторами цільові банківські вклади, акції та інші цінні папери, платежі за набуте майно або за орендні права у разі вилучення відповідно до законодавчих актів України відшкодовуються інвесторам, за винятком сум, що виявилися використаними або втраченими в результаті дій самих інвесторів або вчинених за їх участю.

3. Спори, що виникають в результаті здійснення інвестиційної діяльності, розглядаються відповідно судом або третейським судом.

4. Інвестиції можуть, а у випадках, передбачених законодавством, мають бути застраховані.

Відповідальність суб'єктів інвестиційної діяльності:

При недодержанні договірних зобов'язань суб'єкти інвестиційної діяльності несуть майнову та іншу відповідальність, передбачену законодавством України і укладеними договорами. Сплата штрафів і неустойок за порушення умов договорів, а також відшкодування завданих збитків не звільняють винну сторону від виконання зобов'язань, якщо інше не передбачено законом або договором. Умови припинення інвестиційної діяльності: Зупинення або припинення інвестиційної діяльності провадиться за рішенням:

- інвесторів, при цьому інвестори відшкодовують збитки учасникам інвестиційної діяльності;

- правомочного державного органу. Рішення державного органу про зупинення або припинення інвестиційної діяльності може бути прийнято з таких причин:

- якщо її продовження може призвести до порушення встановлених законодавством санітарно-гігієнічних, архітектурних, екологічних та інших норм, прав та інтересів громадян, юридичних осіб і держави, що охороняються законом;

- оголошення в установленому законом порядку інвестора банкрутом внаслідок неплатоспроможності;

- стихійного лиха;

- запровадження надзвичайного стану.

3. Інвестиційний договір

Основним правовим документом, що регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, згідно з ч. 1 ст. 9 Закону «Про інвестиційну діяльність», є договір.

Він є правовою формою взаємовідносин між інвестором та іншими учасниками інвестиційної діяльності. Укладення договорів, вибір партнерів, визначення зобов'язань, будь-яких інших умов господарських взаємовідносин, що не суперечать законодавству України, є виключною компетенцією суб'єктів інвестиційної діяльності. Втручання державних органів та посадових осіб у реалізацію договірних відносин між суб'єктами інвестиційної діяльності зверх своєї компетенції не допускається.

Договір відповідаючи сутності інвестування тобто закріплю факт вкладення коштів або інших матеріальних чи інтелектуальних цінностей в об'єкт інвестування; визначали мету її основні права та обов'язки сторін. Предметом інвестиційного договору є інвестиція у будь-якій незабороненій законодавством України формі.

Це можуть бути передбачені законодавством форми інвестицій та інвестиційної діяльності: інноваційна діяльність; капітальні вкладення в основні фонди; корпоративна форма; лізинг; придбання незабороненого законами України рухомого та нерухомого майна; створення підприємств, що повністю належать інвестору, чи придбання останнім у власність діючого підприємства повністю; придбання майнових прав.

Предметом такого договору також можуть бути дії, послуги тощо, які надаються (виконуються) учасниками інвестиційної діяльності та спрямовані на забезпечення інвестування. Інвестиційний договір виконує всі функції, властиві господарському договору - регулятивну, координаційну, функцію планування, контрольну та охоронну.

Висновок

Договірна форма є однією з двох основних правових форм інвестування, опосередковуючи не лише вкладення інвестицій, а й організацію інвестиційного процесу.

В інвестуванні його учасники широко використовують різноманітні договори. Договір є основним правовим документом, що регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про інвестиційну діяльність»).

Семінарське заняття № 5

ТЕМА 5. Державне регулювання інвестиційної діяльності

План

1. Поняття державного регулювання і державного управління інвестиційною діяльністю
2. Зміст, принципи і функції державного управління інвестиційною діяльністю
3. Форми державного управління інвестиційною діяльністю
4. Методи державного управління інвестиційною діяльністю